

ÂŞIK KARŞILAŞMALARINDA ÇEŞİTLİLİKLER*

Dr. Doğan KAYA

Özet:

Âşık tarzı şiir geleneği içinde karşılaşmalar, mümtaz bir yere sahiptir. Aslında, kişilerin birbiriyle manzum olarak söyleşmesi, Türklerde çok eskilere dayanır. İnsanlar, evde birlikte iş yaparken, tarlada çalışırken, yolda karşılaştıklarında yahut düğünlerde gruplar halinde veya ferdi olarak manzum sözler söyleyerek meramlarını, durumlarını ve duygularını dile getirirler. Bazen da kişilerin birbiriyle kaynaşmasını ve eğlenmesini sağlayıcı nitelikte mizahi tarzda birbirlerini yoklarlar. En az iki âşığın irticali olarak durumlarını, düşüncelerini, bilgi ve tecrübelerini sergilemek, dinleyenleri eğlendirmek veya birbirlerine üstünlük sağlamak için belirli kurallar çerçevesinde manzum olarak söyleşmelerine verdiğimiz ad olan karşılaşma, âşıklık geleneği içinde geçmişte olduğu gibi bugün de bütün canlılığıyla hayatiniyetini devam ettirmektedir.

Karşılaşma âşık meclislerinin en fazla itibar gören icra ortamlarıdır. Âşık, bu vesileyle gücünü gösterme ve paye kazanma imkânı bulur. Âşıkların soru-cevap usulüyle, dar ayakla yahut çift kafiyeyle ayakla birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışmaları ise karşılaşmanın bir başka cephesini gösterir. Âşıklar, böylelikle, bir bakıma rakiplerini imtihan ederler. Saz meclislerinde âşıklar, rakibini *bağlamak* için *muamma* sorar ve onu zor durumda bırakır. Eskiler bunu *tekellüm* sözü ile karşılamışlardır. Âşıkların atışma ve deyişmeleri için de bu terim kullanılır. Bu bakımdan karşılaşma terimi, genel bir kavramdır. Yani *atışma* ve *deyişme* kavramlarını da bünyesinde toplayan terimdir.

Karşılaşmalar genellikle 8 ve 11 hece ile yapılır. Ancak divanî tarzda (14, 15, 16 heceli şiir) hatta 5 ve 7 hece ile yapılmış karşılaşmalar da yok değildir. 5 heceli karşılaşmalar mani tipinde, diğerleri koşma tipinde kafiyeleştirirler. 7 heceli karşılaşmalar hem

* Yayımlandığı yer: *Kültür Evreni*, Ocak 2023, S. 51, s. 34-67.

mani tipinde hem de koşma tipinde yapılabilir. Edebiyatımızda tecnis olarak yapılmış karşılaşma örnekleri de vardır.

Âşık karşılaşmalarında âşıkların sayısı 2 ilâ 6 arasında değişir. Bu tarzdaki âşık sayısının fazla olduğu karşılaşmalarda mecburen geniş ayak yahut tek ayak kullanılır.

Karşılaşmalar muhteva ve şekil itibariyle çok çeşitlilik gösterilir. Bunlar üzerinde muhtelif görüşler beyan edilmiş olsa da tamamına cevap verecek bir çalışma ortaya konulmamıştır.

Sunulacak bildiride ana başlıklarıyla da olsa âşık karşılaşmalarındaki şekil ve muhteva bir değerlendirmesi yapılacak bir senteze varılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Âşık, karşılaşma, deyişme, atışma, şekil, tür.

Abstract:

Minstrelsy duels have a special place in the poetic tradition of Ashik (minstrelsy) style. In fact, the responding of people to each other in verse dates to ancient times in Turks. People express their wishes and feelings by saying verse in groups or individually when they are working together at home, cooperating in the field, meeting on the road or at weddings. Sometimes, they check each other in a humorous way allowing people to socialize and have fun. The minstrelsy duel, which is spontaneous conversation of at least two minstrels in verse within the framework of certain rules in order to display their feelings, thoughts, knowledge and experiences, to entertain the listeners or to gain superiority over each other, keeps on its vitality in Ashik tradition as it was seen in the past.

The duel is the most respected performance environment of Ashik meetings. On this occasion, the ashik finds the opportunity to exhibit his power and gain honor. The fact that the ashiks try to outdo each other with the question-answer method, limited rhymes or double rhyming shows another aspect of the duel. In this way, ashiks, in a way, examine their opponents. In saz meetings, the ashiks ask the muamma (riddle in verse) to bind their opponent and put him in a difficult situation. The old called this tradition as tekellum. This term is also used for the atishma (quarrel) and deyishme (conversation in verse) of ashiks. In this respect, the term encounter is a general

concept. In other words, it is the term that includes the concepts of other conversational forms in ashik tradition.

The duels are usually made with 8 and 11 syllables. However, there have been seen as made in divani style (14, 15, 16 syllables) and even with 5 and 7 syllables. 5-syllable duels are made in the mani type, the others in the koshma type. 7-syllable duels can be made both in the mani and koshma type. There are also examples of duels made as tecnis in ashik literature.

In ashik meetins, the number of ahiks varies between 2 and 6. In duels where the number of ashiks is high, wide rhymes or stable rhyme is necessarily used.

The duels are so diverse in content and form. Although various opinions have been expressed on these, no specific study has been put forward to answer all of them.

In the paper, albeit with the main frameworks, it will be evaluated the form and content of the ashik duels and tried to reach a synthesis.

Keywords: Ashik (minstrel), duel, deyishme, atishma, form, genre.

.....

Âşık tarzı şiir geleneği içinde karşılaşmalar, mümtaz bir yere sahiptir. Aslında, kişilerin birbiriyle manzum olarak söyleşmesi, Türklerde çok eskilere dayanır. İnsanlar, evde birlikte iş yaparken, tarlada çalışırken, yolda karşılaştıklarında yahut düğünlerde gruplar halinde veya ferdi olarak manzum sözler söyleyerek meramlarını, durumlarını ve duygularını dile getirirler. Bazen da kişilerin birbiriyle kaynaşmasını ve eğlenmesini sağlayıcı nitelikte mizahi tarzda birbirlerini yoklarlar. En az iki âşığın irticali olarak durumlarını, düşüncelerini, bilgi ve tecrübelerini sergilemek, dinleyenleri eğlendirmek veya birbirlerine üstünlük sağlamak için belirli kurallar çerçevesinde manzum olarak söyleşmelerine

verdiğimiz ad olan karşılaşma, âşıklık geleneği içinde geçmişte olduğu gibi bugün de bütün canlılığıyla hayatiyetini devam ettirmektedir.

Karşılaşmalar muhteva ve şekil itibariyle çok çeşitlilik gösterilir. Bunlar üzerinde muhtelif görüşler beyan edilmiş olsa da tamamına cevap verecek bir çalışma ortaya konulmamıştır.

Karşılaşma âşık meclislerinin en fazla itibar gören icra ortamlarıdır. Âşık, bu vesileyle gücünü gösterme ve paye kazanma imkânı bulur. Âşıkların soru-cevap usulüyle, dar ayakla yahut çift kafiyeyle ayakla birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışmaları ise karşılaşmanın bir başka cephesini gösterir. Âşıklar, böylelikle, bir bakıma rakiplerini imtihan ederler. Saz meclislerinde âşıklar, rakibini *bağlamak* için *muamma* sorar ve onu zor durumda bırakır. Eskiler bunu *tekellüm* sözü ile karşılamışlardır. Âşıkların soru-cevap usulüyle, dar ayakla yahut çift kafiyeyle ayakla birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışmaları ise karşılaşmanın bir başka cephesini gösterir. Âşıklar, böylelikle, bir bakıma rakiplerini imtihan ederler. İşte bu yönüyle karşılaşma daha özel bir durum arz eder ve atışma ile değişmeden ayrılır. Karşılaşma terimi, genel bir kavramdır ve *atışma* ve *değişme* kavramlarını da bünyesinde toplayan terimdir.

Şurası var ki bir karşılaşma çeşidi olan *atışmada* da âşıklar söz oyunları ile rakibinden üstün gözükmeye çalışır, ancak atışmada galip gelme, mat etme söz konusu değildir. Bir kere, seyirciyi eğlendirme amacı güdüldüğünden dar ayak kullanılmaz. Rakip, seyirciye hoş gelecek çarpıcı ve mizahi sözlerle, alaycı ifadelerle ve tuhaf benzetmelerle seyirci karşısında küçük düşürülmek istenir. Kısacası rakibe laf atılır, onun birtakım kusur ve zaaflarından istifade edilerek kızdırılmaya çalışılır. Bu yönüyle atışma, genel anlamda, her ne kadar bir karşılaşma çeşidi ise de mat etme-galip gelme esasına dayalı olan sözünü ettiğimiz karşılaşmadan ayrılır.

Bunun yanında *değişmenin* de bir karşılaşma çeşidi olduğunu söyleyelim, ama değişme alt başlık olarak karşılaşmadan ayrılır. Değişme, iki veya daha fazla âşığın herhangi bir konuda manzum olarak söyleşmeleridir. Şöyleki, değişmede ne galip gelme ne de rakibe takılma, laf atma vardır. Değişmede, verilen bir ayakla yahut âşıklardan birinin açacağı ayakla, duyguların, kanaatlerin, kabullerin,

inançların, tavırların hülâsa pek çok hasletlerin ortaya konulması söz konusudur. Yukarıdaki tasnifte adından söz ettiğimiz merhabalaşma, hatırlatma, serbest konulu tekellüm ve öğütleme gibi pratikler hep değişme içinde mütalaa edilir.

Özetleyecek olursak; karşılaşmada *mat etme*, atışmada *eğlendirme*, değişmede ise *sohbet* esastır. Şayet rakip olan âşık karşılaşmayı başlatan âşıktan önce tapşırırsa yani mahlasını kullanırsa mat olmuş sayılır. Sorulan sorulara cevap verememek de mat olma sebeplerindendir. Mat olan âşığın sazını rakibine vermesi gerekir. (Kaya 2020: 131-140)

Beri taraftan bir de karşılaşmalarda birim olarak neyin kullanıldığı ve şekil / yapının ne olduğu konusu vardır. Bu çalışmamızda, konu ile ilgili ortaya konulan çalışmalarda pek rastlamadığımız karşılaşmalarda şekil konusu üzerinde duracağız.

Karşılaşmalar genellikle 8 ve 11 hece ile yapılır. Ancak divanî tarzda (14, 15, 16 heceli şiir) hatta 5 ve 7 hece ile yapılmış karşılaşmalar da yok değildir. 5 heceli karşılaşmalar mani tipinde, diğerleri koşma tipinde kafiyeleenirler. 7 heceli karşılaşmalar hem mani tipinde hem de koşma tipinde yapılabilir. Edebiyatımızda tecnis olarak yapılmış karşılaşma örnekleri de vardır.

Âşık karşılaşmalarında âşıkların sayısı 2 ilâ 6 arasında değişir. Bu tarzdaki âşık sayısının fazla olduğu karşılaşmalarda mecburen geniş ayak yahut tek ayak kullanılır.

Sunulacak bildiride ana başlıklarıyla da olsa âşık karşılaşmalarındaki şekil ve muhteva bir değerlendirmesi yapılacak bir senteze varılmaya çalışılacaktır.

Asıl konuya geçmeden önce tespit ettiğimiz örnekler çerçevesinde karşılaşmaları şekil olarak şöyle gruplandırabiliriz:

I. Beyitlerle Yapılan Karşılaşmalar

Dübeyt Karşılaşma:

II. Dörtlüklerle Yapılan Karşılaşmalar

A. Birer Dörtlük Söyleyerek Yapılanlar

1. 5 Heceli Karşılaşma
2. 7 Heceli Karşılaşma

3. 8 Heceli Karşılaşma
4. 11 Heceli Karşılaşma
5. Divanî Karşılaşma

B. Çift Dörtlükle Yapılan Karşılaşmalar (Şeref Taşlıova- Günay Yıldız- Tanrıkulu):

- Huzurî-Fahrî Karşılaşması
- Huzûrî-Fahrî Karşılaşması
- Huzurî-Fahrî Karşılaşması
- Fahrî-Zakirî Karşılaşması
- Fahrî-Nihanî Karşılaşması
- Fahrî-Efkarî Karşılaşması
- Fahrî-Efkarî Karşılaşması
- Fahrî-Reyhanî Karşılaşması
- Fahrî-Reyhanî Karşılaşması

C. Üç Dörtlük Karşılaşma (Fahrî ile Müdamî)

III. Yedekli / Bağlantılı Karşılaşma

Cigalı Tecnisli Karşılaşma (Günay Yıldız-Tanrıkulu-Taşlıova)

.....

I. BEYİTLERLE YAPILAN KARŞILAŞMALAR

DÜBEYT KARŞILAŞMA:

İki ayrı beyit ile yapılan karşılaşmadır. Her âşık ilk beyit ile ikinci beytin kafiyesine uyarak söz söylemek mecburiyetindedir. Elimizde Huzurî ile Efkarî'nin yaptığı böyle bir karşılaşma bulunmaktadır.

Huzûrî
Hurufat usulu yol, erkân budur
"Mala" noktasızdır¹ canım Efkarî

Âşık isen bu manayı bilirsin

¹ Noktasız kelimeler, Osmanlı alfabesindeki harflere göredir.

“Taban” cansız yürür canım Efkârî

Efkârî

Âşık olan her imaya âşina

“Mola” noktasıdır Âşık Huzûrî

Hayal gibi geçmektedir yaz ve kış

“Zaman” cansız yürür Âşık Huzûr

Huzûrî

Yahu şahitlerin daim gittiği,

“Dava” noktasızdır canım Efkârî

Bu kadar nehirler akar da dolmaz

“Umman” cansız yürür canım Efkârî

Efkârî

Çağınız geçmemiş sazda çaldığın

“Hava” noktasızdır Âşık Huzûrî

Bulutlar olmasa bulaklar kurur

“Duman” cansız yürür Âşık Huzûrî

Huzûrî

Huzûrî, bir yüce bağda yetişmiş,

“Elma” noktasızdır canım Efkârî

Semalarda seyyar dört adet yıldız

“Her-an” cansız yürür canım Efkârî

Efkârî

Efkârî köylerde bir kanun vadır

“Selma” noktasızdır Âşık Huzûrî

Küre-i arz durmaktadır direksiz

“Haman” cansız yürür Âşık Huzûrî²

II. DÖRTLÜKLERLE YAPILAN KARŞILAŞMALAR

A. BİRER DÖRTLÜK SÖYLEYEREK YAPILANLAR

1. 5 HECELİ KARŞILAŞMA:

Karşılaşma hece ölçüsünün 5’li kalıbı kullanılır. Sözler, yapı olarak mani tipinde ortaya konulur. Yani her dördlük (aaba) şeklinde müstakil kafiye sahiptir. Son dördlüklerde âşıklar -geleneğin gereği- mahlaslarına yer verirler.

Zahmî:	Zülâlî:
Âşık sen bana	Eğlence gördüm
Olmuşsun düşman	Oynadım durdum
Artık sükût dur	Ben çok âşığı
Olursun pişman	Yerlere urdum

Zahmî	Zülâlî
Özün bir parça	Sözlerin hava
Sözün Arapça	Hep yedi hüve
Cıv cıv edersin	Karşımda durur
Vay seni serçe	Bir büyük deve

Zahmî	Zülâlî
Ey Âşık Zahmî	Ne oldu bu hal
Etmezsin fehmi	Ey Âşık Zülâl
Nasıl yıkarsın	Elinden sazi
Bu koca hasmı	Başına vur al ³

² Sedat Bahadır, M. Adil Özder’in Kaleminden Artvin Şairleri, Artvin Valiliği Kültür Yayınları, C. 3, Ankara, 2021, s. 161-162.

³ Doğan Kaya, Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara, 2020, s. 507.

2. 7 HECELİ KARŞILAŞMA:

5 heceli örnekler gibidir. Ancak hece sayıları 7'dir. Âşıklar mani tipine uygun olarak dörtlükler söyler ve son sözlerinde mahlaslarını kullanırlar.

Sümmanî:	Zülâlî:
<i>Yüreğim yaresini</i>	<i>Doldurun zehir içem</i>
<i>Bulamam çaresini</i>	<i>Ben bu hayattan geçem</i>
<i>Bilmem ne ile silem</i>	<i>Talihin kapısını</i>
<i>Bahtımın karesini</i>	<i>Bilmem ne ile açam</i>

Sümmanî	Zülâlî
<i>Sinem ataşa yanmış</i>	<i>El yanında gözüm yok</i>
<i>Kül olmamış dayanmış</i>	<i>Ataşım var közüm yok</i>
<i>Ellerin bahtı açık</i>	<i>Allah'ın yaptığıсын</i>
<i>Benim bahtım kapanmış</i>	<i>Baktım sana sözüm yok</i>

Sümmanî	Zülâlî
<i>Kalktım ağladım bugün</i>	<i>Bülbül uçmuş gülünden</i>
<i>Ellere bayram düğün</i>	<i>Bilen yoktur dilinden</i>
<i>Herkes yâriyle gezer</i>	<i>Zülâlî bayram günü</i>
<i>Sümmanî ağla döğün</i>	<i>Tutaydın yâr elinden⁴</i>

3. 8 HECELİ KARŞILAŞMA:

Âşıkların sözleri, koşma tarzına uygun düşecek tarzdadır. Rakip âşık, karşılaşmayı başlatan âşığın ayağı ile karşılaşmayı sürdürmek mecburiyetindedir. Kullanılan ayaklar, genellikle döner ayak olur.

Gülhanî:	İsmetî:
<i>Âşıklığı kolay sanma</i>	<i>Yanlış yola hizmet etme</i>
<i>Bir bilene sor İsmetî:</i>	<i>Sen kendini gör Gülhanî</i>
<i>Fazla kendine güvenme</i>	<i>Gelip gidip bana çatma</i>
<i>Çalış emek ver İsmetî:</i>	<i>Beni yenmek zor Gülhanî</i>

Gülhanî	İsmetî
---------	--------

⁴ Doğan Kaya, a. g. e., s. 507

Böyledir benim hünerim
Sana eyvallah mı derim
Sözünü ağzında korum
Ses yerinde dur İsmetî

Bilmiyorum kime pozun
Hâlbuki tutmuyor dizin
Benden korkuyorsa gözüñ
Kaç evine gir Gülhanî

Gülhanî
Çıkıp karşıma gelmedin
Ben ne yapım sen bilmedin
Sözümde ibret almadın
Bir şey bilmez tor İsmetî

İsmetî
Beterim sen benden beter
Bu sözlerim sana yeter
Sen git de ustadı getir
Sesi çıkmaz çor Gülhanî

Gülhanî
Gülhanî'yim sohbet ettim
Nice âşıklara çattım
Sizi de araya kattım
Cesaretim var İsmetî

İsmetî
İsmetî'yim benim türab
Viran oldu yuvam harab
Mahcup etme beni Yâ Rab
Sil karşımda ter Gülhanî⁵

4. 11 HECELİ KARŞILAŞMA:

Âşık karşılaşmalarında en fazla karşımıza çıkan usuldür. Âşıklar, koşma tarzında 11 heceli dörtlüklerle birbirine laf söylerler. Elimizde, soru-cevap, deyişme ve atışma şeklinde ortaya konulmuş yüzlerce örnek vardır.

Şenlik:
Kimler aldı bu dünyanın yaşını
Kimler gördü hayalini düşünüy
Kimler verdi Beytullah'ın taşını
Ara ki bulasan Âşık Sümmanî

Sümmanî
Felek aldı bu dünyanın yaşını
Hem de gördü hayalini düşünüy
Arafat dağ verdi onun taşını
Onu ben bilirem usta Şenlikî

Şenlik
Kimler bulur bu dünyanın huyunu
Kimler gördü gerdanını boyunu
Kimler verdi Muhammed'in suyunu
Ara ki bulasan Âşık Sümmanî

Sümmanî
Felek bilir bu dünyanın huyunu
Hem de gördü gerdanını boyunu
Semadan melekler verdi suyunu
Onu ben bilirim usta Şenlikî

⁵ Doğan Kaya, a. g. e., s .508.

Şenlik	Sümmanî
<i>Şenlik der ki bu dert meni götürür</i>	<i>Sümmanî'yem hasret meni götürür</i>
<i>Birgün olur menziline yetirir</i>	<i>Götürür de muradına yetirir</i>
<i>Cennet-i Alâ'da kimler oturur</i>	<i>Cennet-i Alâ'da İdris oturur</i>
<i>Ara ki bulasan Âşık Sümmanî</i>	<i>Ben onu bilirem usta Şenlikî⁶</i>

5. DİVANÎ KARŞILAŞMA:

7+7, 8+7, 8+8 hece ile yapılan karşılaşmadır. Her ne kadar 16 heceli şekiller semai olarak adlandırılıyorsa da bu tarzdaki şiirler de divanî şiirler grubunda zikredilmektedir. Karşılaşmada söylenen dörtlüklerde koşma şekline riayet edilir. Karşılaşan âşık sayısı genellikle 2'dir. Elimizde 3 veya 4 kişi ile de yapılmış örnekler bulunmaktadır. Aşağıdaki örnek üç âşık tarafından yapılmış bir karşılaşmadır.

Şeref Taşlıova: *Ey İlahî kâinatın varını sen yarattın*
Musa'sını esasını Tur'unu sen yarattın
Âdem'den hateme kadar yüz yirmi dört bin nebi
Mirac'a nebi gönderdin yerini sen yarattın

Günay Yıldız: *Ey İlahî bu dünyanın varını sen yarattın*
Gökyüzünün yıldızını nurunu sen yarattın
Yeryüzüne yağmur verdin suları ilgar ettin
Yüce dağların başının karını sen yarattın

Tanrıkulu: *Üçler beşler yedilerin pirini sen yarattın*
Yıldızını güneşini yerini sen yarattın
Gecelerin sırrı ayrı gündüzünde hikmet var
Yükseğini ovasını derini sen yarattın

Şeref Taşlıova *Dalga dalga baksan gelir denizlerin kenarı*
İçerisinde gizlidir Mevlâ'nın bin bir varı
Arının kendisi küçük fakat büyük hüneri
Ağaçların bahçesinin barını sen yarattın

⁶ Doğan Kaya, a. g. e., s. 508.

Günay Yıldız *Yarattığın cümle âlem olmuş sana duacı
Okuyup da dua eder isterse olsun hacı
Altı damladan cennette ettin Tuba ağacı
O muhzarın alnındaki terini sen yarattın*

Tanrıkulu *Ruhu bedende sakladın akıla esir verdin
Hayatıma belli düzen kaderime sır verdin
Ay'ınla geceme ışık, güneşinle nur verdin
Sıcaklığını soğuşunu serini sen yarattın*

Şeref Taşlıova *Şeref der ki bilemem ben içinde zerresini
Zerresini sır sakladın peşinde gerisini
Nesimî'nin sen yüzdürdün üstünde derisini
Mansur'a Ene'l-Hak dedirttin varını sen yarattın*

Günay Yıldız *Günay Yıldız* kurban olam kudretine varına
Ne dedinse her âlemi sen getirdin yerine
Bütün âlem toplansa da akıl ermez sırrına
Dilsizini sağırını körünü sen yarattın

Tanrıkulu *Tanrıkulu* her bir sırra Hak nuruna ver selâm
Dört kitabın dördü haktır Huda'dandır bu kelâm
Ol deyince altı günde şekillendi bu âlem
Ta ezeli bugünleri yarını sen yarattın⁷

B. ÇİFT DÖRTLÜKLE YAPILAN KARŞILAŞMALAR:

Âşığın karşıdakine iki ayrı dörtlük söyleyerek yaptığı karşılaşmadır. Bunun ilk örnekleri Artvinli Huzurî, Fahrî, Zakirî, Nihanî, Efkarî, Reyhanî gibi şairlerin yaptıkları karşılaşmalarda görmekteyiz.

Bunların içinde en fazla karşılaşma yapan Âşık Fahrî'dir. Fahrî (1903-1975)'nin asıl adı Ali Fahri Karabulut'tur. Yusufeli'nin Esenkaya (Zor) köyündendir. Sedat Bahadır'ın yazdığı *M. Adil Özder'in Kaleminden Artvin Şairleri* adlı kitapta çift dörtlükle yapılan

⁷ Doğan Kaya, a. g. e., s. 509.

karşılaşmaya ait 9 örnek bulunmaktadır. Bu tip karşılaşma, sanki iki ayrı karşılaşmanın bir araya getirilmiş hali gibidir. Birinci âşık koşma tarzında iki farklı dörtlükle açış yapar, rakibi de ona dörtlüklerin aynı ayağı ile karşılık vermek durumundadır. Adından söz ettiğimiz karşılamalar şu âşıklar arasında cereyan etmiştir.

Huzûrî-Fahrî karşılaşması: İlk dörtlükte “üzülmeyesin” ayağını kullanan Huzûrî ikinci dörtlükte de yazılışında nokta olmayan kelimeyi ayak olarak kullanmıştır ve Fahrî’yi de aynı özelliği taşıyan bir kelimeyi ayak olarak kullanmaya mecbur etmiştir. Toplam 12 dörtlük olan karşılaşmanın başlangıcı şöyledir:

Huzûrî:

*Eski tekellümden sözler açayım
Bu nasıl söz diye üzülmeyesin
Âşıklık dediğin bir acı zehir
Sakın o deftere yazılmıyasın*

*Eski yazı ile hesap tutalım
Âlâ noktasızdır Âşık Fahrîya
Kelime sonunda nokta istemem
Göle noktasızdır Âşık Fahrîya*

Fahrî:

*Tartın ne kadardır bilirler seni
Dünyanın ucunda bulurlar seni
Genç ihtiyar demez alırlar seni
Bakire kız isen bozulmıyasın*

*Söyle hiç imamlık yaptığın var mı
Molla noktasızdır Âşık Huzûrî
Hiç kimseden tokat yediğin var mı
Sille noktasızdır Âşık Huzûrî*

Huzûrî

*Eğer güreşirsen yıkarlar seni
Ateşin yok ise yakarlar seni
Koyup mengenede sıkırlar seni*

Yoğurt torbasından süzülmiyesin

*Benim sözlerimi her âlim bilmez
Deliye nasihat verirsin almaz
Doğru iş yaparsın ticaret olmaz
Hille noktasızdır Âşık Fahrîya*

Fahrî

*Arslan sürüsüne katarlar seni
Bazı atar bazı satarlar seni
Düşürür tuzağa tutarlar seni
Serçe tuzağında ezilmiyesin*

*Ben âşıkım amma çalınmaz sazım
İy(i) âlim olsam da okunmaz yazım
Her inşaatçıya bir tane lâzım
Mala noktasızdır Âşık Huzûrî*

Huzûrî

*Fazla deli olma susarlar seni
Koyun niyetine keserler seni
Tutar bacağından asarlar seni
Biraz inatlı ol yüzülmiyesin*

*Toprak ile yüzün yuduğun var mı
İyilere kötü dediğin var mı
Söyle hiçbir yerde yediğin var mı
Helva noktasızdır Âşık Fahrîya*

Fahrî

*Giymek için çizme yaparlar seni
Yoğurt gibi ezme yaparlar seni
Sap takar bir kazma yaparlar seni
Her taşta toprağa kazılmıyasın*

Ne lazım dünyanın üç ile beşi

*Anınçin gözümden akıtmam yaşı
Türkçesidir anamın kız kardeşi
Hala noktasızdır Âşık Huzûrî*

*Huzûrî
Çıkarır kırlara yayım yaparlar
Kurt kapmış mı diye sayım yaparlar
Bir urgan misali düğüm yaparlar
Biraz inatlı ol çözülmiyesin*

*Her gelen âşıklar payını alır
Cahiller, âhiller yanıma gelir
Huzûrî'den öğüt bu kadar olur
Â'lâ noktasızdır Âşık Fahrîya*

*Fahrî
Fahrî çalışırım havayî boşa
İstersen paşa ol istersen poşa
Tavuk için ölme, kurt gibi yaşa
Boncuk gibi tele düzülmüyesin*

*Der Fahrî bin şükür Bâri Huda'ya
Beni muhtaç etmez baya gedaya
Müezzinler başlar vakti nidâya
Selâ noktasızdır Âşık Huzûrî⁸*

Huzûrî-Fahrî karşılaşması: 1930 yıllarda yapılan bu karşılaşmada sözü Fahrî açmıştır. Fahrî ilk dörtlükte “baştan Huzûrî”, ikincisinde de “kol'an sahip ol” ayaklarını kullanmıştır. Âşıklar, karşılaşmada toplam 12 dörtlük kullanmışlardır.⁹

Huzûrî-Fahrî karşılaşması: Âşık edebiyatı geleneğinde, rakibi mat etme oldukça önem arz eder. Mat olan âşığın sazını üstün gelen âşığa vermesi usuldendir. Bunun, dar ayak veya kapalı ayakla karşısındakini zor duruma düşürme şekli olduğu gibi konu olarak

⁸ Sedat Bahadır, a., g. e., s. 327-329.

⁹ Sedat Bahadır, a. g. e., s. 332-334.

zor durumda bırakma usulleri de vardır. Huzurî böyle bir usul denemiş, hazırladığı ayakla Fahrî'yi eşini boşama noktasına getirmiştir.

İlk dördlükte “sel senin olsun”, ikincisinde de “Yarıyı boşadım” ayağını kullanmıştır. Toplam 12 dördlük olan karşılaşma şöyle başlamıştır:

Huzûrî:

*Bahar suyu olup coşkun akalım
Ben durgun giderim sel senin olsun
Gel seninle cebellere çıkalım
Ben tipi olurum yel senin olsun*

*Dinle âşık dinle benim sözümü
Biraz duman sardı açık gözümü
Sepete doldurdum biraz üzümü
Yarıyı boşadım Âşık Fahrî'ya*

Fahrî:

*Bir saçı leylaya meftun olmuşum
Ben gidem bu yerden kal senin olsun
Bir kısır karı var koca arardı
Arayıp yerini bul senin olsun*

*Bugün at binmişim oldum süvari
Âşıkların arşa çıkar havari
Bir köme doldurdum beş yüz davarı
Sürüyü boşadım Âşık Huzûrî*

Huzûrî

*Âşıklar eylerler dilde talebi,
Gezelim senle Şam'ı Halep'
Gel olalım güzellerin celebi
Kızı ben toplayım dul senin olsun*

*Ferhad'ın peşine Şirin gelmişti
Garip, Senem'inden murat almıştı*

*Çok zamandır içerisi dolmuştu
Boruyu boşadım Âşık Fahrîya*

Fahrî

*Çok olur âşığın sözü sohbeti
Gün-begün çekerim gamı firkatı
Sen bir ihtiyarsın çekme zahmeti
Şoseyi ben yarem yol senin olsun*

*Koku veren gülşeninin gülüdür
Esip gelen Kaf Dağı'nın yelidir
Birkaç anbar hububatım doludur
Darıyı boşadım Âşık Huzûrî*

Huzûrî

*Taş atarsın bu sineme vurursun
Her daim benimle dava kılursun
Bu âlemde ne kimliğim görürsün
Melûl ben gezeyim gül senin olsun*

*Kim ölürse götürürler tabutu
Bazı çuha giydim bazı kaputu
Olmuş idim Millî Şûra zabiti
Orayı boşadım Âşık Fahrîya*

Fahrî

*Hangi din hak ise ona taptırak
Kendimizi güzellere kaptırak
Gel birlikte birer takım yaptırak
Kumaşı ben âlem şal senin olsun*

*Sana dertlerimi açmak isterim
Kuş olup havada uçmak istedim
Sabahtan yumurta içmek istedim
Sarıyı boşadım Âşık Huzûrî*

Huzûrî

*Huzûrî'yim yola koştum atlıyı
Her gün getirseler yerim sütlüyü
Masaya dizmişler birçok tatlıyı
Bekmez bana yeter bal senin olsun*

*Güzeller bağlanır bele kemeri
Kana göre bulmalısın damarı
Bir yere doldurdum birkaç himarı
Keriyi boşadım Âşık Fahrîya*

Fahrî

*Der Fahrî sevdayı sineden atsak
Herkes masal sanar mücevher satsak
Anlaşıp seninle İran'a gitsek
Ben deve alırım fil senin olsun*

*Ben bülbülüm feryadım var gül için
Kendime fayda yok işim el için
Ben kovana duman verdim bal için
Arıyı boşadım Âşık Huzûrî¹⁰*

Fahrî-Zakirî karşılaşması: Fahrî, rakibi Zakirî'ye önce "yakar bu sevda", sonra da "girmişsin Anşa" ayakları ile iki dörtlük söyler, Zakirî de bu ayaklara "çıkarmış bu sevda" ve "almışsın Fahrî" ayaklarıyla cevap verir. Karşılaşma toplam 12 dörtlüktür.

Fahrî

*Sevda acısını söyleyem sana
Ocaksız ateşsiz yakar bu sevda
Kötü düşman gibi kasd eder cana
Dağları taşları yıkar bu sevda*

*Verem hastalığı başlamış sana
Belayı başına sarmışsın Anşa*

¹⁰ Sedat Bahadır, a. g. e., s. 335-337.

*Bu cıvan çağında kast etmiş cana
Çıkılmaz bir yola girmişsin Anşa*

Zâkirî

*Ben de biraz tattım aşkın tadını
Her gün yucalara çıkar bu sevda
Bırakmaz ki bir kararda durasın
Kötü ilan gibi sokar bu sevda*

*Kara bağrım delik delik delinir
Söyledikçe yürek pası silinir
Keşke verem olsa ilaç bulunur
Sen de bu dertlerden almışsın Fahrî*

Fahrî

Sevdalının yüzündedir şahadî
Ne duruşu belli ne de rahatı
Ne vakti bellidir ne de saati
Alır manganeye sıkar bu sevda*

*Pîrler divanında ne kadar kaldın
Habersiz kendini sevdaya saldın
Pîrler meclisinden satın mı aldın
Tükenmez bir derde dalmışsın Anşa*

Zâkirî

*Böyle ağır derdi fil mi kaldırır
Üç dört günde ayva gibi soldurur
Tabancası olsa vurur öldürür
Kötü düşman gibi bakar bu sevda*

*Dört saat okudum pîr kitabını
Anınçin akıttım gözüüm âbını
Ben evliyim söyliyemem adını*

* Şahadî: şahidi.

Aşk ile boşalıp dolmuşsun Fahrî

Fahrî

*Zenginsin, fakirsin bunları sormaz
Üstüne ordular salarsın görmez
Kaynar içerisinde beş dakika durmaz
Gidip deryalara akar bu sevda*

*Ben görmedim bu sevdanın kârını
Fahrî der ki aldı gözüüm nurunu
Âşık bilir bâde veren yârini
Her halde bu aşkı çalmışsın Anşa*

Zâkirî

*İnsanı yün olup taraktan tarar
Gün gün çalışmadan ziyade yorar
Mikroptan ziyade insanı sarar
Kötü cendek gibi kokan bu sevda*

*Zâkirî Pernâ'yım gözyaşım akar
İsmi E. H. S. N hesap et çıkar,
Gözlerim her günü yollara baka
Sen de bu sevdadan yılmışsın Fahrî¹¹*

Fahrî-Nihanî karşılaşması: Karşılaşmaya Fahrî iki dörtlülle başlamıştır ve dörtlülüklerde dar ayak kullanmıştır. İlk dörtlüğe “Bak’a* geçtim yattım Âşık Nihanî” ikinci dörtlüğe de ““Şişen”de iki şin Âşık Nihanî” diye başlamış; Nihanî de bu ayaklara uygun sözlerle cevap vermiştir.

Fahrî

*Artvin vilayetin seyyah gezerken
Bak’a^{12*} geçtim yattım Âşık Nihânî
Ayağım bir taşa takıldı düştüm*

¹¹ Sedat Bahadır, a. g. e., s. 339-341.

* Bak (Baket): 1956’dan sonraki adı Dikmenli olan Arvin’e bağlı köy.

Dek'e¹³ geçtim yattım Âşık Nihânî

*Ağır bir tekellüm aklıma geldi
"Şişen"de iki şin Âşık Nihânî
Kelime sonunda şin'ler çift olsun
"Şaşan"da iki şin Âşık Nihânî*

*Nihânî
Kumaşlardan hiç birini görmedim
"Hak"a geçtim yattım Âşık Fahrîya
Göle kazasını gezdim dolandım
Konk'a¹⁴ geçtim yattım Âşık Fahrîya*

*Samimiler bir birinden ayrılmaz
Oturur baş başa Âşık Fahrîya
Otlardan, çöplerden bir yuva yapar
Yem verir kuş kuşa Âşık Fahrîya*

*Fahrî
Müftüler töredi kalmadı kadı
Tükendi dünyanın lezzeti, tadı
Yusufeli'mizde bir köyün adı
Lök'e¹⁵ geçtim yattım Âşık Nihânî*

*Âşıklar kendini doldurur, boşar
Eğer bulanırsa ırmaklar taşar
Hava bozulursa yıldırım düşer
"Şimşek"te iki şin Âşık Nihânî*

*Nihânî
Nice meclislerde sordum, soruldum
Nice âşıklara kızdım darıldım
Düzde yürümekten bezdim yoruldum*

¹³ Dek: hiyle.

¹⁴ Konk: Ardahan köylerinden

¹⁵ Lök: Yusufeli'nin köylerinden biri. Sonraki adı Morkaya köyü.

“Dik”e geçtim yattım Âşık Fahrîya

*Sana miras kalan var mı babadan
Kış gelince hoşlanırsız sobadan
Bir kimse bir şeyi verse cabadan
“Bahşış”ta iki şin Âşık Fahrîya*

Fahrî
*Der ki Fahrî gözyaşımı döktürdüm
Otuz dişten birçoğunu çektirdim
Paltodan genişçe aba diktirdim
“Kürk”e geçtim yattım Âşık Nihânî*

*Fahrî bahar suyu durmadan akar
Alevi yok amma insanı yakar
Makineye versem tatlı yağ çıkar
“Haşhaş”ta iki şin Âşık Nihânî*

Nihânî
*Nihânî bağlıdır gani Huda’ya
Ezeldan meftundur ince sedaya
Kayıkların çıktı geniş adaya
“Yük”e geçtim yattım Âşık Fahrîya*

*Tekellim bilmesee âşık denilmez
Ustasızlar meclislerde anılmaz
Der Nihânî çiğ yumurta yenilmez
“Bişmiş”te iki şin Âşık Fahrîya¹⁶*

Fahrî-Efkarî karşılaşması: Karşılaşmaya “tozu bu gece” ayağıyla ikinci olarak da “Küleklik”te üç kef Âşık Efkârî” ayaklarıyla iki dörtlük olarak Fahrî başlar. İkinci dörtlükte kafiye olan kelime de üç “k” olması esasını işaret eder ve karşılaşmayı zora sokar. Efkârî de

¹⁶Sedat Bahadır, *a. g. e.*, s. 346-348.

başarıyla işin üstesinden gelir. Bir hayli uzun süren bu karşılaşma toplam 24 dörtlüktür.

Fahrî

*Gel âşık seninle alt üst olalım
Koparak dumanı tozu bu gece
Adana, Konya'yı dolanıp geldin
Alayım elinden sazı bu gece*

*Yeni tuzak kurdum kendin toparla
"Küleklik"te üç keş Âşık Efkârî
Ayağın sonunda üç keş olmalı
"Erkeklik"te üç keş Âşık Efkârî*

Efkârî

*Her olur olmazla ben dost olamam
Herkes sereceği bir post olamam
İhtiyarım yahu alt üst olamam
Dolanma bayırı düzü bu gece*

*Ben seçerim yahşı ile yamanı
Saz çalarım, çalmam kaval kemani
Bir yere doldurdum otu samanı
"Mereklik"te üç keş Âşık Fahrîya*

Fahrî

*Her âşık anlamaz sağ ve solumdan
Dökmeye başlarsam zehri dilimden
Bu akşam kaçamazsın hiç elimden
Vermezsen Ardanuç'tan kızı bu gece*

*Altmışaltı odam vardır yapıda
Milyon arazim kayıtlı tapuda
Çok itlerim nöbet bekler kapıda
"Köpeklik"te üç keş Âşık Efkârî*

Efkârî

Şimdi altmışında neylersin yârı
Senin evlenmenin değildir yeri
Kız yerine sekseninde bir karı
Vermelisin bin beşyüzü bu gece

İlkbahar gelende bülbüller öter
Hemşinli koyunu kuzuya katar
Yörükler çadırın ovaya çatar
"Yörüklük"te üç keş Âşık Fahrîya

Fahrî
Yâr elinden dolu bâde içirim
Gezherle ham taş bir bir seçerim
Vücudunda yüz bin yara açarım
Serperim yarana tuzu bu gece

Ham tosun harmanda çabucak yılar
Zor'a gelen âşık terini siler
Otuz kadın durmaz ununu eler
"Kepeklik"te üç keş Âşık Efkarî

Efkarî
Bu tekellüm gitsin boylu boyuna
Bâde içtim deme üzüm suyuna
Benim ile girmek ister oyuna
Zor köyün yedili kozu bu gece

Oturmak istemem yerde tabanda
Keramet bulunur doğru çobanda
Avcılarım avı izler yabanda
"Keklik"te üç keş Âşık Fahrîya

Fahrî
Her neyi yaparsak tamam yapalım
Telleklik bilersen hamam yapalım
Seni Zor köyüne imam yapalım

Saralım başına bezi bu gece

*Deli gönül ıraklara gitmekte
Sağlığında geöherini satmakta
Ya sandıkta olur ya da mutmakta*
“Ekmeklik”te üç keş Âşık Efkârî*

*Efkârî
Âşık olan birbirine takışır
Bazı tekellümde biraz tokuşur
Ben imam mezinlik sana yakışır
Seçtin bu sınıfa bizi bu gece*

*Çok ağır söyleme bağrıma batar
Virane bağlarda bülbüller öter
Öyle insan var ki hamamda yatar
“Telleklik”te üç keş Âşık Fahrîya*

*Fahrî
Âşıklar cengine hemen dalarım
Orduları bölük bölük bölerim
Vücudunda tüy bırakmaz yolarım
Geçirdim elime kazı bu gece*

*Bizi dinleyenler sanar delidir
Esüp gelen Kaf dağının yelidir
Üç beş anbar malzememiz doludur
“Küreklik”te üç keş Âşık Efkârî*

*Efkârî
Eşkâlinde bakılmadan korkarım
Cahillere takılmadan korkarım
Yollar donmuş yıkılmadan korkarım
Kokuttu Zor köyün buzu bu gece*

* Mutmak: mutfak.

*Sevdanın ateşi sinemi deldi
Garip, Senem'inden muradın aldı
Ferhat, Şirin için kayalar deldi
"Külünlük"te üç keş Âşık Fâhriya*

*Fahrî
Bektaşî misali geldin oturdun
Ben Fahrî'nin sıfırını bitirdin
Yine Huzûrî'yi yâda getirdin
Koydun içime közü bu gece*

*Derdi olan âşık destanlar yazar
Bir yârin uğruna gurbeti gezer
Avcıyı görünce dağlara tezer
"Geyiklik"te üç keş Âşık Efkârî*

*Efkârî
Efkârî meydanda sanma şaşırıldı
Nicesini yola koştı aşırıldı
Bizi kükürt aramaya düşürdü
Zor köyünün bu uyuzu bu gece*

*Efkârî meydanda yalanız kaldı
Bir yandan boşaldı bir yandan doldu
Çoktandır yemedim aklıma geldi
"Bögreklik"te üç keş Âşık Fahrîya¹⁷*

Fahrî-Efkarî karşılaşması: Fahrî, bir başka ortamda Efkarî ile yine aynı tarzda bir karşılaşma yapar. Sözü yine Fahrî başlatır. İlk dörtlükte "köre dönmüşsün", ikinci dörtlükte de "Yanak"ta nokta beş Âşık Efkârî" diye ayaklarını kullanır. İkinci kullandığı ayak oldukça zordur. Kafiye olabilecek ve Arap harfleriyle yazılışlarında beş nokta bulunan kelimelerin kullanılması esasını getirir. Efkarî de bunlara

¹⁷ Sedat Bahadır, *a. g. e.*, s. 361-365.

karşılık vermeye çalışmıştır. Fahrî kurala uymayan kafiyele sözleri anında Efkârî'ye söylemekten çekinmemiştir.

Fahrî

*Korkmadın mı Zor'a nereden geldin
Gözleri kapalı köre dönmüşsün
Yüzüne bakılmaz ihtiyar oldun
Buğdayın içinde bora dönmüşsün*

*Kolay bir tekellüm geldi yâdına
"Yanak"ta nokta beş Âşık Efkârî
Beher sözün içindeki nokta beş
"Oynak"ta nokta beş Âşık Efkârî*

Efkârî

*Mısra bitti tekellüme başladı
Anladım ki sen de vara dönmüşsün
Gezdin birkaç vilâyeti dolandın
Kayalık içinde Zor'a dönmüşsün*

*Bu âşıklık gerçek haldir düş değil
Söylediğim sözler dolu, boş değil
Böyle tekellümde başım hoş değil
"Şaşak"ta nokta beş Âşık Fahrîya*

Fahrî

*Dediler Konya'da imtihan vermiş
Sağını solunu âşıklar sarmış
Dişleri dökülmüş saçı ağarmış
Dağların başında kara dönmüşsün*

*Ağlarım gözlerim yaşınan doldu
Nevreste güllerim sarardı soldu
"Şaşak"ta noktalar sekizi buldu
"Saçak"ta nokta beş Âşık Efkârî*

Efkârî

Bilmez idim Zor'da bu da var imiş
Sedası kesilmiş kemale ermiş
Aşk ile sararmış hem de gövermiş
Tuluğun içinde şor'a dönmüşsün

Kış gelmeden soğuk yaptı dağımız
Güz gelmeden gazel verdi bağımız
Başımız ağardı gençtir çağımız
"Koçak"ta nokta beş Âşık Fahrîya

Fahrî

Kızılaya kan ver kanın fazladır
Gezmişsin dünyayı şanın fazladır
Bakarım boyundan enin fazladır
Tavuk oturacak tar'a dönmüşsün

Ben âşıkım Nazlı ile Dudi'ye
Al götür sözlerim alsın hediye
"Koçak"taki nokta çıktı yediye
"Uşak"ta nokta beş Âşık Efkârî

Efkârî

Âşıkım der üçü beşten atarsın
Buraya gelen âşıklara çatarsın
Bazı ilişirsin bazı batarsın
Bahçe çeperinde har'a dönmüşsün

Biraz bağırırsam susarım seni
Bir zülfün telinden asarım seni
Bir semek yerine keserim seni
"Kucak"ta nokta beş Âşık Fahrîya

Fahrî

Der Fahrî sözünde ağun var senin
Bülbüller ötecek bağın var senin

*Karnında kırk kilo yağın var senin
Değirmen çağçağı pere dönmüşsün*

*Yapacak işime gayet everim
Aşk elinden arşa çıktı havarım
Ben Fahrî'yim hazlanırım severim
"Kabak"ta nokta beş Âşık Efkârî*

*Efkârî
Bir zaman eline saz alıp gedin
Baba Huzûrî'den usuller yazdın
Ahırında sen bu mesleği bozdun
Müteahhit olup vara dönmüşsün*

Pişmiş leblebiyi şimdi kavurma
Eski harmanları yeni savurma
Boru olup Efkârî'yi çevirme
"Konak"ta nokta beş Âşık Fahrî'ya¹⁸*

Fahrî-Reyhanî karşılaşması: Bu tip karşılaşmaların çoğunda olduğu gibi yine sözü Fahrî açmıştır. Fahrî ilk dörtlükte "börek bende var" ikinci dörtlükte de "Mermerde iki r Âşık Reyhânî" diye bir ayak kullanır, kafiye kelimesinde 2 adet r sesinin bulunmasını şart koşar. Reyhanî, başarıyla Fahrî'nin sözlerine karşılık verir. Karşılaşma, toplam 12 dörtlüktür.

*Fahrî
Baksana cemaat kat kat oturmuş
Müşteriye satacak börek bende var
Yüz bin şair gelse fendim bozulmaz
Âşığa çatacak yürek bende var*

*Hem bahar, hem yazda, kışta bulunmaz
Yanakta, kirpikte, kaşta bulunmaz*

* Efkârî, son iki kıtasında Fahrî'ye, Huzûrî'den öğrendiklerini yeniden satma demek istiyor.

¹⁸ Sedat Bahadır, a. g. e., s. 365-367.

*Çamurda, toprakta, taşta bulunmaz
"Mermer"de iki "r" Âşık Reyhânî*

Reyhânî

*Arzum o, müşteri memnum olmalı
Börekten de üstün çörek bende var
Bu seneki hububatım fazladır
Birkaç anbar dolu zeğrek bende var*

*Ellide, altmışta, yüzde bulunmaz
Ağızda, dudakta, sözde bulunmaz
Dağlarda, bağlarda, düzde bulunmaz
"Heryerde" çifte "r" Âşık Fahrîya*

Fahrî

*Âşıkların başındadır dumanı
Müminlerin içindedir imanı
Ne kadar toplarsan otu, samanı
Pasin'i dolduran merak bende var*

*Çiçekte, çiğdemde, gülde bulunmaz
Sarıda, yeşilde, alda bulunmaz
Tüccarda, bakkalda, elde bulunmaz
"Berber"de iki "r" Âşık Reyhânî*

Reyhânî

*Bu âşıklık bize kesb-ü kâr ise
Benim hasmım bir zehirli mâr ise
Söyle bana inşaatın var ise
Toprak atmak için kürek bende var*

*Zaman ne olursa olsun evliya vardır
Hem evliya, hem de veliler vardır
Dünyada birkaç çeşit deliler vardır
"Zırzır"da çift "r" Âşık Fahrîya*

Fahrî

*Yaralarım yüzdür, doksan değildir
Mahlasım Fahrî'dir, İhsan değildir
Biri on kilodan noksan değildir
Tartıda çok ağır böğrek bende var*

*Der ki Fahrî, evliyalar taşlanmaz
Sovuk suda yumurtalar haşlanmaz
Boşboğazdan hiç bir meclis hoşlanmaz
"Barbar"da iki "r" Âşık Reyhânî*

Reyhânî

*Reyhânî'yem ben almışam fermanı
Dağ başında kuramadık harmanı
Hep benimdir şu Göl'e'nin ormanı
Bina yapmak için direk bende var*

*Der Reyhânî kuramadım otağı
Ben anlarım geçit ile batağı
Aslını sorarsan fişek yatağı
"Carcur"da çift "r" Âşık Fahrî'ya¹⁹*

Fahrî-Reyhanî karşılaşması: Fahrî'nin çift dörtlülle Reyhanî ile yaptığı bir karşılaşması daha vardır. Sözü yine Fahrî açmıştır. İlk dörtlülükte "tutabildin mi", ikincisinde de "Gülde, selde, yelde birer mâna var" ayaklarını kullanmıştır. İkinci ayak üç kafiyevidir ve "l" sesini taşıyan tek heceli kelimelerin kullanılması esasını getirmiştir. Reyhanî bu karşılaşmada başarıyla Fahrî'ye cevaplar vermiştir. Karşılaşma, toplam 12 dörtlüktür.

Fahrî

*Ben şairim diye düştün meydana
Bir usta dâmanın tutabildin mi
Binlerce şairi gördüm diyorsun
Zehirli bir mâra çatabildin mi*

¹⁹ Sedat Bahadır, a. g. e., s. 372-374.

*Dikende açılan ala gül derler
Coşkun akan suya neden sel derler
Şiddetli esen rüzgâra yel derler
Gülde, selde, yelde birer mâna var*

Reyhânî

*Usta neye lâzım, okudum hâbda
Pîrler dâmanını tutanlardanım
Nice imtihana girip çıkmışım
Zehirli bir mâra çatanlardanım*

*Uzun boylu yürür isen yol derler
Hiçbir şey bilmece ona mal derler
Hak yaratmış insanlara kul derler
Yolda, malda, kulda birer mâna var*

Fahrî

*Girdin imtihana kolaylık versin
Âşık ne demektir gözlerin görsün
Kuşların içinde bülbülüm dersin
Girip bir gülşende ötebildin mi*

*İstikamet vermek için sağ sol derler
Bir yere biriken suya göl derler
Rengi izah için yeşil, al derler
Solda, gölde, alda birer mâna var*

Reyhânî

*Yaralı Mahmud'un Mahbup Gence'si
Bana çatar âşıkların nicesi
Benim arzum yâr bağının goncası
Bülbülden ziyade ötenlerdenim*

*Kemer bağlanırsan ince bel derler
Ersiz kalan kadınlara dul derler*

*Kıymetten düşen paraya pul derler
Belde, dulda, pulda birer mâna var*

*Fahrî
Bahar suyu gibi coşup akmışsın
Fahrî gibi kendin nâra yakmışsın
Birkaç imtihana girip çıkmışsın
Metain kıymetle satabildin mi*

*On parmak çalışır ona el derler
Başı saçsız olanlara kel derler
Elbisen genişçe ise şal derler
Elde, kelde, şalda birer mâna var*

*Reyhânî
Benimle konuşma sana kızgınım
Aslan, kaplan ne ki filden azgınım
Ben Reyhânî sevdiğime vurgunum
Yar yoluna yanıp tütenlerdenim*

*Ağaç sağa-sola uzar dal derler
Arı çiçek macun yapar bal derler
Yalçın kayalara neden sal derler
Dalda, balda, salda birer mâna var²⁰*

C. ÜÇ DÖRTLÜK KARŞILAŞMA

3'er dörtlükle başlatılan ve bu tarzda devam ettirilen karşılaşmadır. Her bir dörtlük farklı koşmaların ilk dörtlükleri gibidir. Rakip, ilk dörtlüğün, ikinci dörtlüğün ve üçüncü dörtlüğün ayağı ile cevap vermek durumundadır. Edebiyatımızda, Fahrî ile Müdamî'nin ortaya koyduğu iki örnek bulunmaktadır.

Karşılaşmalarda ayakları Fahrî açmıştır.

*Fahrî
Kars'ı, Ardahan'ı dolanıp geldin*

²⁰ Sedat Bahadır, a. g. e., s. 374-376.

Başımın belâsı Âşık Müdâmî
Gözlerin sen için pür-hûn olmuştu
Gözümün âlası Âşık Müdâmî

Küçükten atıldım aşk hayatına
Sevdayı çekmeye halim kalmadı
Kovanı boşanmış arıya döndüm
Daha sağılacak balım kalmadı

Satılmayan elde kalan mal için
Sana bir pazarı kuram Müdâmî
Fabrika yaptırdım aşk kumaş için
Telleyip makaraya saram Müdâmî

Müdâmî
Her nereye gitsem beni bulursun
Ömrümün çilesi Âşık Fahrîya
Attığım gürzüye karşı durursun
Ardahan kal'ası Âşık Fahrîya

O yârın ucundan bî-murat oldum
Bir yana gitmeye yolum kalmadı
Sevdanın elinden sarardım soldum
Daha gül açacak çalım kalmadı

Kötü saat gibi için bozulmuş
Babamın hayrine kuram Fahrîya
Ağlamışsın gözyaşların süzülmüş
Sana bir teselli verem Fahrîya

Fahrî
Dişi olmayana börek olursun
Toprak atmak için kürek olursun
Yapı yaptırana direk olursun
İnşaat malası Âşık Müdâmî

Biraz leke düştü gözüm ağına
İçerde kurt düştü yürek yağına
Çok zamandır hazan düştü bağına
Bozuldu gülşenim gülüm kalmadı

Kuvvetli yapı yap yatılmak için
Âşık meclisine katılmak için
Yüksek bir bahaya satılmak için
Seni bir tellala verem Müdâmi

Müdâmî
Âşıklar içinde gayetle ayık
Yoğurt yaymak için olursun yayık
Saçların kısadır bıyığın büyük
Erkekler palası Âşık Fahrîya

Göz göz oldu içimdeki yaralar
Aradım bulamadım derde çaralar
Döktüm allarımı giydim karalar
Tükendi yeşilim alım kalmadı

Nereye gidersem bulayım seni
Bir tavuk yerine yalayım seni
Geçilmez kabana salayım seni
Hiç terin çıkmadan yoram Fahrîya

Fahrî
Turnaya benziyor yaylıma gitmez
Zurnaya benziyor üflesem ötmez
Çalıdan öğrenmiş içi su tutmaz
Çingene selesi Âşık Müdâmî

Deryalar söndürmez içte narımı
Terk ettim elimden kisbû kârımı
Der Fâhri sağ iken yedim malımı

Daha sarf edecek malım kalmadı

*Söyleyen âşığa asla sus demem
Ben Fahrî'yim ehl-i dile pes demem
Madem meslektaşsın bir şey istemem
Seni de parasız buram Müdâmî*

*Müdâmî
Der Müdâmî ummanlara dalmışsın
Pîrlar divanında biraz kalmışsın
Huzûrî'den tamam dersin almışsın
Âşıklar â'lâsı Âşık Fahrîya*

*Her sözünü taraklardan tararsın
İcap etse imtihana girersin
Aldın da başımda çorap öfersin
Senin ile kıyl-u kalım kalmadı*

*Müdâmî'yim rağbetim var sorana
Baykuş olun çekilmiştir virana
Seninle gidelim Acem-İran'a
Senin hudut dışı sürem Fahrîya²¹*

İlişme (Üç ayaklı) II

*Fahrî
Baştanbaşa seni alevler almış,
Yangın gibi Kerem nâra dönmüşsün.
Postunda oturan dervişler gibi,
Başından ayağa nura dönmüşsün.*

*Hangi koldan dersin ordan geleyim,
Sapı şeker diye satanlardan değilim.*

²¹ Sedat Bahadır, *a. g. e.*, s. 349-351

*Bağbanına göre bülbül olurum,
Viranede ötenlerden değilim.*

*Gel âşık seninle hesap tutalım,
Cim-cimde iki "cim" Âşık Müdâmî.
Ayetleri birbirine katalım,
"Cicim"de iki cim Âşık Müdâmî.*

Müdâmî

*Sarığın yok amma hoca diyorlar,
Hayırdan vazgeçip şere dönmüşsün.
Her gelen âşıklar senden sayarlar,
Her yerden ısırın mâra dönmüşsün.*

*Nasihat istesem alabilirim,
Martavalı atanlardan değilim.
At binsen peşinden gelebilirim,
Tenbel gibi yatanlardan değilim.*

*Ne koydun ortaya bulunmaz imlâ,
Hecco'da iki cim Âşık Fahrîya.
Haberin olmadan çıkıyor ele,
"Mecec"de iki cim Âşık Fahrîya.*

Fahrî

*Fazla okumuşsun kaf tutmuş seni,
Çokça konuşmuşsun laf tutmuş seni,
Yaşa oturmuşsun küf tutmuş seni,
Derenin içinde lora dönmüşsün.*

*Ördeği çıkarır gölden çekerim,
Ufacık hileyi yerden çekerim,
Hasma göre kılı kıldan çekerim,
Ham taş gevher katanlardan değilim.*

Âşıkların elindedir irâdi,

Bazıların gözündedir muradı,
Yusufeli'ndeki bir köyün adı,
"Cilcim"de iki cim Âşık Müdâmî.

Müdâmî

Ağlatır bazı da güldürür Allah,
Herkese birliğin bildirir Allah,
Sayıyla içine doldurur Allah,
Kabuğun içinde nara dönmüşsün.

Mânaya âşnâyım sözde mâhirim,
Vilâyetim Kars'tır Posof şehirim,
Güneş gibi her tarafta zâhirim,
Yıldız gibi batanlardan değilim.

Gözlerimi kızıl kana boyadı,
Derler Âşık Garip aldı muradı,
Köylerde söylenir tavuğun adı,
"Cücüm"de iki cim Âşık Fahrîya.

Fahrî

Der Fahrî sevdanın pişmanıyım ben,
İhtiyar çağının şişmanıyım ben,
Kabadayılardan düşmanıyım ben,
Masumlara çatanlardan değilim.

Sükütlüğün gören sanar ki gelin,
Elinde eldiven ayakta nalin,
Belinden incenin dalından kalın,
Yeryüzünde gezen mûra dönmüşsün.

Fahrî der çok iyi Artvin havası,
Neden bitmez âşıkların davası,
Aslını sorarsan fişek kovası,
"Cağcur"da iki cim Âşık Müdâmî.

Müdâmî

*Bırakın bülbülü Mudâm'ı bulsun,
Dertliler kim ise yanıma gelsin,
Değmeyin bülbüle muradın alsın,
Gül içine giren hara dönmüşsün.*

*Âşıklar mecliste hemen seçilir,
Bazı meclis olur gevher saçılır,
Ben bağban olaydım güller açılır,
Darı gibi bitenlerden değilim.*

*Der Müdâmî terazide tartıldık,
Çarşaf olduk güzellerine örtüldük,
Şükür ki ayaktan kolay kurtulduk,
"Cırcır" da iki cim Âşık Fahrîya²²*

III. YEDEKLİ / BAĞLANTILI KARŞILAŞMA

CİGALI TECNİSLİ KARŞILAŞMA

Bilindiği gibi ciga / ciğa "sorguç, çelenk, taç, efser" anlamlarına gelir. Azerbaycan ve İran Türkleri "sorguç, turna teli" anlamında kullanırlar. Edebiyatımızda ise, âşıkların dörtlüklere ekledikleri cinaslı maniler anlamında kullanılmıştır.

Tecnis ise, dizeleri cinaslı kelimelerle kafiyeleştirilmiş koşma tarzı şiirlere verilen addır. Genellikle 11 heceli olmakla beraber 8 heceli tecnisler de vardır. *Ayaklı Tecnis, Cigalı / Yedekli Tecnis, Cigalı Tecnis Geraylı, Tecnis Geraylı* gibi çeşitleri vardır.

Âşık karşılaşmalarında kimi zaman hem tecnis hem ciga getirilerek yapılan karşılaşmalar da vardır. Söz gelişi *Günay Yıldız-Tanrikulu-Taşlıova*'nın yaptıkları karşılaşma böyle bir karşılaşma örneği sergiler. Ana metin 11 heceli, aralarına getirilen ciga da 7 hecelidir. Kafiyeleler cinaslı ifadelerden oluşmaktadır.

Günay Yıldız-Tanrikulu-Taşlıova

²² Sedat Bahadır, *a. g. e.*, s. 349-354.

Günay Yıldız: Ne dedim ki yârim küstü bak mennen
Sitem edip gelip durur yüz yüze
Men ezzinem yüz yüze
Yüzün sürer yüz yüze
Şikâyetin var ise
Gel danışak yüz yüze
Eğer ki bir sevgi dostu severse
Diyer böyle gönül sarar yüz yüze

Tanrıkulu: Aşk çölünde neden yanar bu gönül
Nazlı yârle hiç gelmedi yüz yüze
Ben ezzinem yüz yüze
Hasret kaldık yüz yüze
İsmi andım Mevla'm
Doksan dokuz yüz yüze
Sevgi hasret damla ateş gözümde
Yansın gönül sevda çekip yüz yüze

Taşlıova Deli gönül baş koymuşum bu yola
Bülbül gibi âşık olmuş bir güle
Men ezzinem bir güle
Bir ağlaya bir güle
Dertli derdini açar
Derdi bilen bir güle
Yaradan'ım dert vermesin bir kula
Usta dedim nakış getir yüz yüze

Günay Yıldız Gözyaşlarım damla damla bulanır
Şeyda bülbül gezer bağı dolanır
Ezzim bağı dolanır
Gül yaprağı dolanır
Bülbüller sitem edip
Durar tağı dolanır'
Sevda çeken gençlik çağı dolanır
Âşık maşukunla durar yüz yüze

Tanrıkulu Gönüm dayan yürek yakan feryada
Aşk çölünde hasret yüklen git yada
Men ezzinem bir yada
Derdin söyleme yada
Dost evinde yak Mevla'm
Dileğim koyma yada
Seven gönül dayanır mı fırkata
Utanır da bir gün bakar yüz yüze

Taşlıova Ezelinden âşık oldum ben sana
Arzuhâlim yetirseler bir yana
Men ezzinem bir yana
Dara zülfün bir yana
Âşık odur dünyada
Bir alışa bir yana
Hasretlik sitemi kar etti cana
Dedi bir kerecik baksak yüz yüze

Günay Yıldız Sevdiceğim haber saldım sar beni
Uzaklardan ara gel bul yar beni
Men ezzinem yar beni
Unutma sen yar beni
Öyle bir derde düştüm
Neşter alıp yar beni
Bir köşeye atıldım gel sar beni
Gönül ister karşılaşak yüz yüze

Tanrıkulu Gönül arar yâr peşinde yüz yola
Girdi çıktı bulamadı yüz yola
Men ezzinem yüz yola
Baş koymuşum yüz yola
Sevdiğimin peşinden
Dağılmışım yüz yola
Gözler yaşlı gönül kırgın yüz yola

SONUÇ:

Âşık Edebiyatı geleneğinde hâlâ yaşatılan geleneklerden birisi de karşılaşmalar. Karşılaşmalar, şu cepheleri ile kendisini göstermektedir.

*Karşılaşma, soru-cevap, dar ayak, kapanık ayak veya cevabı zor olan konularla birbirini imtihan etme esasına dayanır ve bu genel olarak “karşılaşma” diye adlandırılır. İki âşığın şiirle sohbet etmesi “Değişme”, mizah, eğlence esasına bağlı sergilenen “atışma” terimleri çerçevesinde cereyan atmaktadır.

*Karşılaşma 2-6 âşık tarafından yapılabilir. Yaygın olarak iki âşık tarafından yapılır.

*Mahlas söyleme hakkı karşılaşmayı başlatan âşığın hakkıdır. Diğer âşık ilk âşıktan önce tapşırırsa veya sorulan sorulara cevap veremezse mat olmuş sayılır. Mat olan âşık sazını rakibine verir.

*Karşılaşmalarda en fazla döner ayak tercih edilir. Tek ayakla yapılmış karşılaşmalar çok azdır.

*Karşılaşmalar genellikle 11 hece ile yapılır. Bunun yanında 5, 7, 8, 14, 15, ve 16 hece ile de yapılmış karşılaşmalar yok değildir.

*Karşılaşmalar, daha çok koşma kafiye düzeninde yapılmakla beraber, mani tipinde dörtlüklerle de yapılabilir.

Karşılaşmalar genellikle dörtlüklerle yapılır. Bunun yanında beyitlerle, ikişer dörtlükle, üçer dörtlükle ve yedekli tarzda yapılmış karşılaşmalar da edebiyatımızda yerini almıştır.

Kaynaklar:

Bahadır, Sedat, *M. Adil Özder’in Kaleminden Artvin Şairleri*, Artvin Valiliği Kültür Yayınları, C. 3, Ankara, 2021, s. 161-162.

Kaya, Doğan, “*Karşılaşma, Atışma ve 3 Değişme Kavramları Üzerine Düşünceler ve Feymanî’den Örnekler*”, *Folklor/Edebiyat*, S.20, 1999/4, s. 131-140.

²³ Doğan Kaya, a. g. e., s. 224-225.

Kaya, Doğan, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara,2020, s. 507.